

Den humanistiske motmakten. Om makt, subjektivitet og kunnskapsregimer i velferdsyrker og samfunnsinstitusjoner

Inger Marie Lid

VID vitenskapelige høyskole

Trygve Wyller

Universitetet i Oslo

På leting etter motmaktens kilder

Hvilke stemmer, kropper og praksiser har uttrykt en kritisk motmakt, og hvem uttrykker den i dag? Hva står på spill, og hvor er motmakten forankret? Dette er spørsmål som står i sentrum for denne boken. Kapitlene kommer fra forskere innen mange fagfelt, som teologi, sykepleie, etikk, barnevern, funksjonshemmingsforskning, historie, diakoni og sosialt arbeid. I disse kunnskapsområdene handler det om å anerkjenne og å styrke menneskers verdighet og fremme rettferdighet. Men både historisk og aktuelt viser forskning og erfaring at det motsatte skjer: Profesjonelle og institusjoner har brukt og bruker metoder, tradisjoner og teorier som ofte mer svekker enn styrker pasientenes og klientens subjektivitet.

Kapitlene i denne boken forsøker å lete frem andre kilder og andre tradisjoner enn dem som ofte er tatt i bruk i profesjonelle kontekster.

Forfatterne utforsker sporene av motstandspraksiser i det følgende.

Sitering: Lid, I. M. & Wyller, T. (2022). Den humanistiske motmakten. Om makt, subjektivitet og kunnskapsregimer i velferdsyrker og samfunnsinstitusjoner. I I. M. Lid & T. Wyller (red.), *Makt, motmakt og praksis. Bidrag til kritisk refleksjon innen diakoni og velferd* (s. 9–20). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.167.cho>
Lisens: CC BY-NC-ND

Foucault: Pastoral makt og motmakt

Kapitlene i denne boken er inspirerte av en, i norsk sammenheng, lite påaktet side ved Michel Foucaults forfatterskap. Utgangspunktet er det som Foucault selv kalte for «pastoral power» (Foucault, 1983), kanskje best oversatt med pastoral makt, og den senere Foucaults viktige refleksjoner om praksiser som siktet mot frigjøring fra den disiplinerende pastoral makt (Foucault brukte uttrykket “counter-conduct”) (Davidsson, 2011).

Den mest kjente delen av Foucaults arbeider er knyttet til hans analyser av disiplinering og kontroll, ofte fremstilt med lange historiske røtter tilbake til oldkirke og tidlig middelalder. Det interessante er at Foucault lokaliserer opprinnelsen til kontrollen og disiplineringen til det han mente var den mest sentrale virksomheten i vestlig kristendom og kirke: prestenes makt over enkeltmenneskers frelse. Denne makten kaller han pastoral makt. Pastoral makten innebærer at prestene og kirkeledelsen avgjør hvordan enkeltmenneskets nåtid og fremtid blir.

Paradoksalt nok er dette, ifølge Foucault, starten på den moderne europeiske subjektiviteten. Frelse var fra ett perspektiv et rent «religiøst» anliggende. Men samtidig innebar vekten på troens indre liv at enkeltmenneskets liv ble satt i sentrum, både i et nåtidig perspektiv og i et evighetsperspektiv. Derfor er pastoral makten utenfor kirkens grenser. Foucault mente at også det moderne, sekulære samfunnet utøver pastoral makt. Nå er det andre roller, og det handler ikke lenger om frelse, men om livskvalitet, helse og autonomi.

Foucault var også opptatt av hvor viktig den pastorale hjelperen selv var. Han, for det var som regel en mann, måtte fremstå som et godt moralsk forbilde som ville påta seg store byrder for å styrke dem han var satt til å hjelpe. Frelsesperspektivet og forbildeperspektivet danner sammen utgangspunktet for tilblivelsen av det Foucault kaller vestlig subjektivitet. Man skulle lære å bli et selv.

Prestenes jobb var å forme og styre den enkelte (singulum) – og «flokken» (omnes) – slik at hun/han levde sine liv i overenstemmelse med det kirken mente var et godt liv. Det handlet om å legge til rette for at det enkelte menneske kunne bekjenne synder, angre og å møte formaninger og tilgivelse. Men dette var ikke nok – noen måtte hjelpes mer for å kunne forbedre sine liv.

I dag ser nok mange på dette som en spesifikk kristen praksis som bare berører ikke-kristne i svært liten grad. Men Foucault mente at pastoralmakten ikke var begrenset til kirken, den videreføres også i moderne velferdsprofesjoner i en sekulær versjon. Ivaretakelse og styrking av menneskers identitet og personlige subjektivitet står sentralt i mange av dagens velferdsyrker også. Det er dette som fører til den tvetydige dimensjonen ved mange omsorgsyrker, sett fra et etisk perspektiv. Omsorgsutøvere har intensjoner om å ivareta den enkelte, men gjennom utøvelsen av pastoralmakten direkte overfor enkeltmennesker, øker faren for paternalisme, disiplinering og overgrep av ulike slag. De som har ansvaret for omsorgen, vil svært ofte forme mennesker med egne idealer og forestillinger om hva som er både etisk og moralsk best.

Analysen av pastoralmakten (pastoral power) spilte en viktig rolle for Foucaults samfunnskritikk og forskning gjennom mesteparten av hans lange og innflytelsesrike forskerkarriere. I Norge er Foucault kanskje mest kjent for sine kritiske studier av disiplinering og kontroll i helsevesen og fengselsvesen (Foucault, 1973, 1994, 2000). Disse studiene spilte – og spiller – en betydelig rolle i internasjonal forskning. Foucault' kritikk i disse arbeidene er grunnleggende sett en kritikk av kunnskapsregimers maktutøvelse.

I dagens protestantiske Norge og Nord-Europa fremstår Foucaults forankring av pastoral makt i kirkelig praksis kanskje som noe fremmed. Det er det egentlig ingen grunn til. I den viktige artikkelen «Omnes et singulatum» (opprinnelig fremført som en forelesning i 1979) påviser Foucault som sagt at pastoralmakten videreføres, og ofte forsterkes, i en sekulær form innenfor den moderne velferdsstaten (Foucault, 1994b). Det er altså langt på vei den samme formen for maktutøvelse vi finner i en katolsk kirkelig praksis og i dagens velferdsstatlige praksis med en rekke profesjonsutøvere. Den danske sosiologen Kapser Villadsen (2004, 2009, 2011, 2012) har i mange sammenhenger analysert hvordan for eksempel moderne sosialt arbeid i Danmark har denne dobbelte funksjon av kontroll og bistand, og at dette tydelig viderefører pastoralmakten i vår egen tid.

Det er denne forestillingen om en ensidig kontrollerende pastoralmakt Foucault diskuterer og utfordrer de siste årene av sitt liv. Han oppdager nå at det finnes veier til individenes subjektivitetsutvikling som

øver motstand mot den invaderende kontrollen. Den enkelte kan altså, på ulike og noen ganger overraskende måter, sette seg til motstand mot for eksempel kirkens eller velferdsstatens maktutøvelse. Den ovenfra styrende pastoralmakten har ikke alltid siste ord likevel. Både innenfor de religiøse institusjonene selv, og delvis i utkanten av dem, finner Foucault praksiser der subjektivitet utvikles fra andre kilder enn den etablerte kirkemakten. Der det finnes makt i ulike former, tar også motstanden mot makten form (Aavitsland, 2022).

Motmaktens opprinnelse og kilder

Denne motmakten kaller Foucault counter-conduct. Han finner den i asketiske og mystiske religiøse opprørsbevegelser i senmiddelalderen. Mystikken avviste at den geistlige makten skulle ha totalt maktmonopol. Den la vekt på at folk hadde en direkte (subjektiv) relasjon til Gud, dermed avviste de den tradisjonelle pastoralmaktens kontroll av sjelene. I første omgang brøt disse bevegelsene ut, forlot de etablerte rom og dannet sine egne. Det fantes andre måter å være sammen på, andre rom å være i og nye måter å danne håp på. I en senere periode vendte mange av dem tilbake til kirken og utvidet kirkens praksis på mange måter.

For Foucault vokser motmakten frem i etableringen av nye praksiser og forestillinger. Samtidig er det kanskje mest paradoksale at motmakten også får en egen kraft på grunn av den etablerte pastoralmaktens overdrevne kontroll og formatering. Motmakten utvikler andre og alternative forestillinger og kunnskapsparadigmer om subjektivitet. Motmaktens episteme handler om hvem som anerkjennes som et subjekt, og om hvem som har rett til å ha en egen stemme. For eksempel er de siste årenes Metoo-revolusjon et resultat av at kvinner i større grad enn tidligere har tatt en epistemisk makt til å definere hva som er sosialt akseptabel og uakseptabel oppførsel fra en person med makt overfor en person med mindre makt (Fjørtoft, 2020). Det interessante er at den nye motmakten Foucault identifiserer, er en ny og korrigert pastoralmakt. Subjektet skal ikke først og fremst kontrolleres og ledes. Subjektet skal ha en egen stemme, lyttes til og gis egne rom. Det er kampen om den egne stemmen og de egne rommenes verdi som karakteriserer motmakten.

Motmakt: - historisk og i dag

I Foucaults egne studier finner han opprinnelsen til motmakten (counter-conduct) i senmiddelalderens mystikk og askese. Foucault selv var svært opptatt av hvordan pastoralmakten ble videreført innenfor institusjoner og praksiser i den moderne velferdsstaten. Pretensjonen om å ville hjelpe og ivareta den enkelte kan ha den samme kontrollerende profil som den opprinnelige kirkelige pastoralmakten hadde. Nettopp av den grunn er det også viktig å regne med at det finnes counter-conduct-praksiser både i historien og også i vår egen tid og innenfor velferdsstatens praksiser. Ansvar for å lytte etter stemmer, verdsette de andres praksis og tillegge deres rom betydning er derfor en viktig utfordring. Det er slike stemmer, praksiser og rom vi vil utforske, fremvise og diskutere i de ulike kapitlene i denne boken.

Et viktig perspektiv for å forstå og fortolke disse tradisjonene er at de henger sammen med det vi kan kalle den epistemiske makten og disiplineringen innen kunnskapsregimer. I det epistemiske (gresk for erkjennelse, kunnskap) er det selve tenkemåtene våre som dannes og utvikles innenfor fagtradisjoner som for eksempel medisinen. Det var nettopp denne epistemiske makten Foucault ville avdekke i helse- og kriminalitetsinstitusjonene. Det sentrale grepet i maktutøvelsen var *måten* institusjonsledelsen og profesjonsutøvere som profesjonsutøvere styrte og formet de måtene pasientene og klientene skulle oppfatte seg selv på. Det særpregete ved makten var at maktutøvelse ble forstått som formet av et edelt høyere mål. Det er med forventningen om slike høyere mål at disiplineringen og utviklingen av pasientenes formede subjektivitet fant sted, mente Foucault (Foucault, 2006, 2007; Sander, Villadsen, & Wyller, 2016). Selve disiplineringen var uttrykk for den mer grunnleggende epistemiske maktutøvelsen.

For bedre å forstå hva det innebærer at maktutøvelsen er epistemisk, kan vi illustrere med et eksempel. Epistemologi er læren om produksjon, forvaltning og formidling av kunnskap. Kunnskap er makt, og bruk av kunnskap, for eksempel innenfor en helsefaglig eller pedagogisk profesjon, er også maktutøvelse. Den som har kunnskap kan, på grunn av sin kunnskap, utøve former for makt og innflytelse på eller over andre individer. En lege eller sykepleier har kunnskap i kraft av sin profesjonsutdanning og profesjonelle praksis. Denne kunnskapen etterspørres av pasienter og samfunn, men er også en regulerende faktor i enkeltpersoners liv. For

eksempel er ansatte i boliger for personer med utviklingshemming en regulerende faktor for beboernes handlingsrom (Guddingsmo, 2019).

Det finnes altså, vil vi hevde, både pastoralmakt og motmakt også i dag. Men utfordringen er å forstå hvordan de arter seg, og hva slags forestillinger som finnes i dagens motmakt. Det er slike spørsmål som motiverer forfatterne i denne boken. Vi leter andre steder enn det Foucault gjorde. En rekke av kapitlene som følger, påviser og tolker den alternative motmakten i det alminnelige livet, i det kroppslige og i det relasjonelle. Flere av kapitlene viser også hvordan denne motmakten har funnet sin form i tidligere tider, for eksempel i motstand mot filantropiske og religiøse maktutøvelser. Det interessante er at betydningen av det alminnelige og lite spektakulære er like viktig for den nye motstandsmakten, enten den finner sted innenfor en kirkelig eller en ikke-kirkelig kontekst. Den motstandsmakten de følgende kapitlene peker på, har potensial til å endre praksisene der den utvikler seg.

Bokens kapitler

Rosemarie van den Breemer tar utgangspunkt i hvordan betingelsene for motstand er hos familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Cathrine Grimsgaard undersøker hvordan barn med psykisk syke foreldre selv kan utøve motstand mot etablerte kunnskapsparadigmer. Adelheid Hummelvoll Hillestad analyserer hvordan kroppens egen motstand er en viktig, men samtidig sårbar kilde for motstand. Einar Egenæs presenterer et narrativ der et svært sykt barn erfarer natur og lek og på den måten artikulere motstand mot det medisinske kunnskapsregimet. Med utgangspunkt i filmen *Salmer fra kjøkkenet* viser Kaia Rønsdal hvordan det er de helt små og hverdagslige møtene som kan bli viktige kilder til motstand og ny kunnskap.

Den viktige Frelsesarmelederen Othilie Tønning (1865–1931) står i sentrum for Marta Maria Espeseths analyse av hvordan kroppslige uttrykksformer kan bidra til å åpne nye rom og innsikter. Knut Ruyter undersøker arkiver etter tukthus og andre historiske institusjoner for å finne ut om det er spor av motmakt blant beboere, ansatte og ledelse i slike kontekster. I sitt kapittel drøfter Kjetil Hafstad om dagens pave Frans

selv kan sies å være en paradoksal motmakt til sin egen kirke. Carsten Schuerhoff skriver kritisk om hvordan forventningen om relevans dekker over en motmakt som finnes hos kirkeinteresserte mennesker på et lokalt sted. Den tvetydige maktøvelsen i kirkelig-filantropisk arbeid for døde i årene 1930–1945 står i sentrum for Inger Marie Lids kapittel. Helena Schmidt tolker hvordan avvisning av mat fra et suppekjøkken er en form for uventet motstandsmakt. Til sist undersøker Trygve Wyller hvordan inkludering av ikke-tro som kirkelig relevant kan være en viktig form for teologisk motstand.

Samlet sett dreier det seg om praksiser innenfor en rekke sentrale samfunnsområder. Det de likevel har til felles, er en holdning til fordel for dem med mindre makt, eller at de med mindre makt tar egne initiativ. Et annet viktig aspekt er at det ofte er det alminnelige livets samhandling og møter som spiller den avgjørende rolle for verdiutviklingen og motstanden. Den etablerte motsetningen mellom sekulært og religiøst er ikke sentral. Da Foucault analyserte opprinnelsen til motmakten, var ikke dette det sentrale fokus. Foucault fant opprinnelsen til counterconduct i en alternativ religiøsitet. I dag peker kapitlene mot en motstandskraft som utfordrer skillet mellom det religiøse og det sekulære. Ikke minst for tolkningen av den etiske motstandskraft i dagens diakonale og kirkelige tradisjoner er dette av stor betydning. Det viktigste er å søke etter hvordan det kan utvikles en motstandsdyktig subjektivitet i det helt alminnelige livet. Samtidig er disse motstandspraksisene både utsatte og sårbare. Konflikten om dem og om de lar seg opprettholde er noe av det mest karakteristiske ved de praksisene som blir analysert i det følgende. Flere av kapitlene drøfter hvordan motstandspraksiser likevel ikke skjer, og hvilke politiske og sosiokulturelle kontekster som bidrar til det.

Kunnskapen er selv en del av makten

Samlet sett legger kapitlene i denne boken likevel hovedvekt på praksisrelasjoner, kropp og konkrete handlinger fordi motstanden mot urettferdigheter ofte starter her. Derfor er det nødvendig å stille radikale spørsmål om måten kunnskap blir til på. Hvis verdiene rettferdighet

og verdighet vokser ut av hverdag, profesjonell praksis og det alminnelige, kan ikke et klart skille mellom forskersubjekt og forskerobjekt uten videre opprettholdes. Spørsmålet om metode kan derfor ikke skilles fra analysen av motstand og motstandspraksis. Forskersubjektet er en del av den samme hverdagen og erfarer kroppslig delaktighet på linje med den erfaringen menneskene i motstandspraksisene har. Flere av kapitlene i boken problematiserer derfor tradisjonelle forskningsmetoder og viser hvordan valg av forskningsmetode selv kan bli en del av forskningens motstandspraksis.

Tradisjonelle forskningsmetoder, både kvalitative og kvantitative, har medført en form for objektivering av det og den som en forsker på. Forskeren forsker *på* noe, forskningens objekt. I forskning som preges av samarbeid om kunnskapsutviklingen, er derimot idealet en subjekt-subjekt-relasjon mellom forsker og forskningspersoner. Forskeren samarbeider med personer som ikke jobber som forskere, og idealet er å unngå at den andres liv, erfaringer og praksiser reduseres til forskningsdata (Spivak, 2016). En slik tilnærming kan ses som en dekolonial forskningsstrategi, og reiser nye utfordringer for forskningen samtidig som utvikling av ny kunnskap fra nye perspektiver kan danne et grunnlag for motmakt (Johnsen, 2020). Kunnskapen til personer som medvirker i forskning er en form for situert, lokal kunnskap som verdsettes sammen med den kunnskapen forskeren har og bringer inn i samarbeidet.

Forskningens rom har tradisjonelt vært behersket av dem som er utdannet forskere, og som har tilegnet seg makt over kunnskap og retten til å ha viten og utvikle kunnskap gjennom egen utdanning og akademiske grader. Kan denne makten deles i de rommene forskere arbeider i? Dagens forventning til at brukerne av forskning, bredt forstått, skal ha påvirkning på valg av forskningstema og -metoder, innebærer også en deling av makt. Her er det både en fare for at makten ikke deles reelt, men at den som medvirker, får tilgang til en symbolsk mer enn en reell deltakelse, og en risiko for at forskningskvaliteten svekkes ved at andre interesser får påvirkning på forskningen (Askheim Lid og Østensjø 2019). Dette kan for eksempel være myndighetene, som kan ha en interesse av å påvirke forskningsresultater, og det kan være pasienter, som ønsker å prege forskningen på en sykdom i en retning (for eksempel biomedisinsk)

og unngå forskning på andre faktorer (for eksempel psyko-sosiale forhold).¹

Motmakt viser seg gjennom motstand. Vi må derfor også se på oss selv og egen praksis som forskere og kritisk vurdere om vi bidrar til å gi rom for motmakt, eller om de systemene og kunnskapshierarkiene vi virker innen, i seg selv styrker makthierarkier. Filosofen Hannah Arendt vurderte for eksempel feil da hun var kritisk til foreldre til afrikansk-amerikanske barn for å ville at deres barn skulle ha lik tilgang til gode skoler og høyere utdanning i USA som hvite amerikanere (Arendt, 1959; Aavitsland, 2019). Foreldre som ønsket å sende barna sine til bedre skoler, ble mistenkt for å redusere kvaliteten i utdanningen.²

Forskere er imidlertid alltid situert, det gis ikke et privilegert sted utenfor verden som et fenomen og en praksis kan vurderes fra (Haraway, 1988). Vi er alltid allerede en del av sosiale praksiser som helt konkret finner sted. Slik er det også i kunnskapsdannelsen og i forskningen, også denne er sosialt, kulturelt og kontekstuellet preget. Som forskere er vi en del av et kunnskapsregime og bruker begreper og teori, og blir etter hvert vant til den makten tilgang til kunnskap gir. Dette kan være en barriere for å se og forstå motmakt når vi møter den i praksis.

Å oppdage og å destabilisere

Foucaults interesse for motstandspraksiser var først og fremst preget av en kritisk vilje til å oppdage kulturelle, religiøse og konkrete livsformer som brøt med den tidligere nevnte disiplineringen innen helse- og fengselsvesen. For Foucault handler disiplinering om å ta kontroll over andre menneskers subjektivitet. Dette skjer både kulturelt, religiøst og politisk. Men det skjer også i selve språket og i kunnskapen, begrepene. Det utvikles måter å omtale hendelser og erfaringer på der makten til å

1 ME-forskningen er et interessant eksempel her.

2 USAs visepresident Kamela Harris er svært bevisst sin egen erfaring med å ha blitt busset som barn fra et nabolag med en dårlig skole til en bedre offentlig skole. Ifølge Harris var dette viktig for å gi henne et godt grunnlag for videre og høyere utdanning.

uttrykke sin egen subjektivitet blir borte i den språklige omtalen av det som skjer.

I Foucaults egne forslag til hvordan motstandspraksiser kan vokse frem, peker han på religiøs mystikk i middelalderen og interessen for utopier og heterotopier (motstandspraksiser) som også utviklet seg i de samme miljøene. Dette fremstår trolig som både underlig og lite progressivt i dag. Men Foucault var ikke primært opptatt av mystikken, han var opptatt av at mystikken på den tiden innebar et språklig og innholdsmessig brudd med den kirkelige makten over subjektene. Den kristne mystikeren avviste å la kirkemakten forme egne liv, egen tro, språk og egen subjektivitet og kunnskap.

Denne boken har latt seg inspirere av en slik tilnærming. Forfatterne undersøker motstandspraksiser langs mange flere akser enn det Foucault gjorde selv. Hos noen av forfatterne handler det om motstand innenfor det etablerte selvet. Hos andre handler det om konkrete og oversette perspektiver, livsformer, tilsynelatende uviktige handlinger og holdninger. En felles tilnærming i mange av artiklene er en anerkjennelse av at det oversette og tilsynelatende uviktige ofte uttrykker en annen forankring av verdier og betydningsfullhet enn det man vanligvis tenker seg.

I dekoloniale studier fokuserer man på hvordan folkelig kultur, religiositet og hverdagsliv bidrar til å destabilisere den koloniale disiplineringen og kontrollen (Johnsen, 2020, 2021). Kapitlene i denne boken handler om å destabilisere etablerte maktformer, kunnskapsregimer og metoder, og om å oppdage en motmakt som utfordrer de tradisjonelle skillelinjene mellom makt og motmakt. Motmakten kan forstås som humanistisk i sitt uttrykk. Både religion og sekulære samfunn deler et felles ansvar for å ivareta denne humanistiske motmakten.

Referanser

- Arendt, H. (1959). "Reflections on Little Rock." *Dissent* 6 (Winter): 45–56.
- Askheim, O. P., Lid, I. M. & Østensjø, S. (2019). Samproduksjon i forskning – hva er det, og hva innebærer det? I O. P. Askheim, I. M. Lid & S. Østensjø (Red.), *Samproduksjon i forskning. Forskning med nye aktører* (s. 13–35). Universitetsforlaget.
- Davidson, A. (2011). In praise of counter-conduct. *History of the Human Sciences*, 24(4) 25–41.

- Fjørtoft, K. (2020). Fra hverdagspraksis til strukturell urettferdighet. *Tidsskrift for Kjønnforskning*, 44(1), 39–52. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-01-04>
- Foucault, M. (1973). *Galskapens historie i opplysningens tidsalder*. Gyldendal.
- Foucault, M. (1983). Afterword: The subject and power. I H. L. Dreyfus & P. Rabinow (Red.), *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics* (s. 208–226). University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1994). *Overvåkning og straff: Det moderne fengsels historie*, Gyldendal.
- Foucault, M. (1994B). Omnes et singulatim: Toward a critique of political reason. I *Power: Essential works of Foucault 1954–1984* (s. 298–325). The New Press.
- Foucault, M. (2000). *Klinikkens fødsel*. Hans Reitzel.
- Foucault, M. (2006). *Die Geburt der Biopolitik (Geschichte der Gouvernementalität II)*. Suhrkamp. (Opprinnelig utgitt 2004 som *Naissance de la biopolitique*. Gallimard)
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population*. Palgrave Macmillan.
- Fricke, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Guddingsmo, H. (2019). «Da må jeg spørre boligen først» – opplevelsen av selvbestemmelse i bofellesskap. I J. Tøssebro (Red.), *Hverdag i velferdsstatens bofellesskap* (s. 78–94). Universitetsforlaget.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575–599. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- Johnsen, T. (2021). Menneske først, kristen så: Om teologi, rasisme mot samer og behovet for avkolonisering. *Kirke og Kultur*, 126(4), 299–325. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3002-2021-04-02>
- Johnsen, T. (2020). *The contribution of North Sami everyday Christianity to a cosmologically-oriented Christian theology* (PhD-thesis). University of Edinburgh.
- Sander, H.-J., Villadsen, K. & Wyller, T. (2016). *The spaces of others – heterotopic spaces: Practicing and theorizing hospitality and counter-conduct beyond the religion/secular border*. Vandenhoeck & Ruprecht.
- Spivak, G. C. (2016). Scattered speculations on the subaltern and the popular. I P. K. Nayar (Red.), *Postcolonial studies* (s. 60–70). Wiley Blackwell.
- Villadsen, K. (2004). *Det sociale arbejdes genealogi: Om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. Hans Reitzel.
- Villadsen, K. (2012). Paradoxes of welfare: Universality, truth, and power. I R. Laratta (Red.), *Social welfare*. InTech.
- Villadsen, K. (2009). Religious care and social citizenship: The ambiguous return of philanthropy. I T. Wyller (Red.), *Heterotopic citizen: New research on religious work for the disadvantaged*. Vandenhoeck & Ruprecht.

- Villadsen, K. (2011). Modern welfare and “good old” philanthropy: A forgotten or a troubling trajectory? *Public Management Review*, 13(8), 1057–1075.
- Aavitsland, V. L. (2019). The failure of judgment: Disgust in Arendt’s Theory of political judgment. *The Journal of Speculative Philosophy*, 33, 537. <https://doi.org/10.5325/jspecphil.33.3.0537>
- Aavitsland, V. L. (2022). *Conditioned by history. Experience and critique in Foucault’s thought* (PhD-thesis). DePaul University.